

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

INNOVACIÓ DOCENT A L'EEES: APRENENTATGE-SERVEI, EDUCACIÓ FÍSICA I GESTIÓ DE STAKEHOLDERS

Una resposta formativa alineada amb la Responsabilitat Social Universitària

- Chiva Bartoll, Òscar
Universitat Jaume I
Departament d'Educació/ Facultat de Ciències Humanes i Socials
Av de Vicent Sos Baynat s/n, 12071 Castelló de la Plana, Espanya
ochiva@uji.es

- Gil Gómez, Jesús
Universitat Jaume I
Departament d'Educació/ Facultat de Ciències Humanes i Socials
Av de Vicent Sos Baynat s/n, 12071 Castelló de la Plana, Espanya
jegil@uji.es

- Martí Puig, Manuel
Universitat Jaume I
Departament d'Educació/ Facultat de Ciències Humanes i Socials
Av de Vicent Sos Baynat s/n, 12071 Castelló de la Plana, Espanya
puig@uji.es

1. **RESUM:** Aquest treball explica la gestió d'un projecte d'aprenentatge-servei a partir del model dels stakeholders, millorant i innovant els avantatges d'aquesta metodologia tractant de conjugar la docència amb la resposta docent universitària front a la seva Responsabilitat Social. L'aplicació d'aquesta experiència, desenvolupada en el camp de l'Educació Física, permetrà donar un nou pas cap a la creixent institucionalització i expansió d'iniciatives socialment responsables basades en l'aprenentatge-servei.
2. **ABSTRACT:** This paper explains the management of a solid service-learning project from the stakeholder model, which aims to improve and innovate the advantages of this teaching methodology trying to combine classroom teaching with university social responsibility. The application of this experience raised from Physical Education, will

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

facilitate the development and expansion of the growing institutionalization of socially responsible initiatives based on service-learning.

3. PARAULES CLAU: aprenentatge-servei, stakeholder, educació física, didàctica, responsabilitat social universitària / **KEYWORDS:** service-learning, stakeholder, physical education, teaching, university social responsibility.

4. DESENVOLUPAMENT:

a) Objectius

A l'Àrea de Didàctica de l'Expressió Corporal de la Universitat Jaume I ens decantem per implementar projectes d'innovació educativa basats en l'aprenentatge-servei (APS), ja que és una metodologia que integra en sí mateixa el procés d'aprenentatge acadèmic amb una contribució a la millora social (Gil, Chiva, Martí, 2013; Chiva, Gil, Hernando, 2014; Gil, Chiva, Martí, 2014), donant una resposta a la responsabilitat social universitària (RSU) sense eixir del propi marc d'ensenyament-aprenentatge (Gaete, 2012). Des d'aquesta perspectiva, les orientacions del marc de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) coincideixen plenament amb els postulats de l'APS, existint autors que defenen la necessitat d'incloure explícitament l'aprenentatge ètic i crític a l'ensenyament superior (Bolívar, 2008; Esteban, 2004; García, Escámez, Martínez y Martínez M. J., 2008; García, Gozávez, Vázquez y Escámez, 2010; Morin, 2004).

L'APS s'entén, doncs, com una metodologia experiencial i activa que procura l'aprenentatge de continguts acadèmics, aplicant-los en l'atenció d'una necessitat social real. Amb més profunditat, podem dir amb Gil (2012), Puig, Palos, Bosch y Batlle (2007) i Martínez (2008) que existeixen tres tipus de fonaments en la base de l'APS. Els primers són aquells denominats com de programa per als que l'APS és un programa d'intervenció sobre la comunitat per tal d'optimitzar algun dels seus aspectes i per assolir de manera recíproca un millor desenvolupament de les capacitats personals i

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

cíviques de l'alumnat. Els segons serien filosòfics, i consideren que l'APS és una filosofia o manera d'entendre el creixement humà, una manera d'explicar la creació de vincles socials i un camí per construir comunitats humanes més justes. Els tercers són pedagògics. Pretenen fonamentar els dinamismes psicopedagògics a través dels quals l'alumnat aprèn i s'educa. Es basen en els principis pedagògics de l'experiència, la reflexió i la reciprocitat.

En el cas d'aquest projecte, basat en la docència a través de la metodologia d'Aprenentatge-Servei de l'assignatura *Fonaments de l'expressió corporal i jocs motrius en educació infantil*, es treballa amb sis entitats de l'entramat social de Castelló sobre les que el treball del nostre alumnat implica un servei social. El primer pas va consistir en crear aliances amb entitats socials que treballaren en el món de la diversitat social i les necessitats educatives especials. Aquestes entitats donen resposta a situacions personals i familiars complexes agreujades pel context de retallades econòmiques, trobant la nostra proposta educativa una oportunitat per tal de satisfer les seves necessitats.

Durant els tres darrers cursos acadèmics hem aplicat l'APS creant una xarxa entre la universitat i els esmentats socis comunitaris. Aquests són:

- Fundació Borja Sánchez. Presta assistència a nens i nenes amb paràlisi cerebral.
- Fundació Síndrome de Down Castelló. Contribueix a la millora de la qualitat de vida de les persones amb aquest síndrome o amb altres tipus de discapacitat psíquica.
- APADHACAS (Associació de Pares d'Afectats per Dèficit d'Atenció i Hiperactivitat de Castelló). Aquesta entitat orienta, assessora, investiga i col·labora en àrees científiques de persones, centres o professionals dedicats a l'estudi del dèficit d'atenció i hiperactivitat.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Centre d'Educació Especial Penyeta Roja. Atén alumnat amb discapacitats psíquiques o motòriques, o plurideficiències amb situacions que no permeten la seva escolarització en centres ordinaris.
- Col·legi Públic d'Educació Infantil i Primària Francesc Roca i Alcaide de Borriana. És un centre d'acció educativa singular, amb més d'un 30% d'alumnat amb necessitats d'educació compensatòria.
- Special Olympics Espanya. És una organització basada en la promoció i foment de l'esport per a persones amb discapacitat intel·lectual. Concretament l'experiència es vincula al Young Athletes Program (YAP), centrat en nens entre 2 i 7 anys.

Per a dur a terme la gestió del projecte, hem implementat com a innovació significativa la coordinació entre els diferents grups d' implicats, a partir del model de stakeholders, on tots els grups d'interessats o stakeholders (professorat, alumnat, entitats i associacions implicades, pares dels nens implicats, etc.) han seguit una sèrie de procediments per tal de prendre decisions conjuntes. Aquesta situació s'ha plantejat com una innovació sobre el propi projecte d'APS, en el sentit de millora de la gestió ètica i estratègica del procés docent.

L'objectiu principal d'aquest plantejament ha consistit en introduir al projecte d'APS instaurat anys enrere, un model de gestió docent que, importat des de l'ètica de les organitzacions, contribueixi favorablement a la millora en la gestió estratègica i normativa (González-Esteban, 2012; González-Esteban y García-Marzà, 2006), reforçant tant el caràcter formatiu de la proposta, com la resposta institucional a la RSU. Aquest objectiu principal es concreta en els següents objectius.

- Proposar innovacions i millores en l'organització de les tasques formatives.
- Obrir ponts i sinèrgies entre la universitat y la societat, des de la perspectiva docent.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Establir un treball en xarxa que possibiliti la coordinació entre les entitats participants.
- Adaptar la nostra funció docent als requeriments del EEES.
- Contribuir a la resposta universitària docent front a la Responsabilitat Social.
- Redefinir el projecte d'APS donant-li un caràcter més obert i plural, basat en la co-responsabilitat i la satisfacció dels interessos legítims dels diferents grups d'implicats.
- Descobrir pautes concretes i generalitzables per a la gestió de l'APS independentment dels continguts a treballar i del tipus d'assignatura.

b) Descripció del treball

El model de stakeholders pel que apostem radica en l'establiment d'un protocol dialògic que determini la presa de decisions del projecte d'APS. Qüestions com ¿qui conforma el projecte? ¿com es prenen les decisions? ¿que es té en compte a l'hora de decidir?, etc., són les que donen peu a entendre que una vertadera concepció de RSU exigeix respondre front als implicats per les conseqüències de les decisions. Cosa que tracta de resoldre aquest model de gestió de l'APS, doncs es obvi que les demandes i interessos dels afectats s'han de tenir en compte en els processos de gestió del projecte

En este sentit, cal pensar en la gestió de l'APS de forma que s'integren les demandes dels afectats com a part a tenir en compte en la direcció del projecte. És a dir, es tindrà que donar resposta a les demandes legítimes que des dels diferents àmbits poden presentar els stakeholders o grups d'interès: els estudiants, les entitats, la institució universitària, el professorat, etc.

Per conèixer els interessos i demandes dels implicats, la gestió del projecte d'APS ha obert canals d'informació i comunicació amb els afectats. Una vegada coneguts eixos interessos, la gestió del projecte va discernir quins deuen tenir-se en compte i quins no.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

L'aportació d'aquest plantejament radica en la concepció de les organitzacions a partir de la integració dels seus stakeholders o grups d'interès. Aquests grups es defineixen com a grups o persones que poden afectar o ser afectats per la gestió de l'organització (Freeman, 1984), que en el nostre projecte d'APS son, com ja s'ha indicat abans, els estudiants, els professors, la pròpia Universitat com a institució, les entitats socials involucrades i el Servei d'Esports com a proveïdor d'instal·lacions i materials.

El desenvolupament metodològic del projecte ha seguit els següents passos:

El primer pas va consistir en identificar adequadament tots els stakeholders i conèixer els seus interessos i exigències a través de la celebració de diàlegs. Una vegada identificats i coneguts els valors i interessos dels stakeholders, el projecte d'APS va estar en disposició de dissenyar estratègies que permeteren assolir i satisfer les exigències universalitzables, així com respondre de la millor forma possible als interessos grupals o particulars.

Així mateix, per a que aquests criteris pogueren ser aplicats, va ser fonamental institucionalitzar una sèrie de procediments i eines. D'aquesta manera, als procediments de gestió docent ordinaris que implica aquesta aplicació d'APS, el present projecte d'innovació educativa va afegir la implantació de:

- a. Un codi de valors que determinà el nord d'acció.
- b. L'establiment de diàlegs setmanals entre els stakeholders.
- c. L'elaboració d'unes memòries del projecte que, producte de la reflexió continua, donen a conèixer els punts forts i les debilitats que s'han de millorar en futures edicions.

c) Resultats i conclusions

A nivell formatiu i acadèmic destaquen els següents resultats:

- L'alumnat ha experimentat una nova forma d'assolir el procés d'ensenyament-aprenentatge, sentint de forma directa com el seu treball i esforç es veu reflectit

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

sobre els beneficiaris del servei i, en definitiva, sobre el conjunt de la societat castellonenca.

- L'alumnat ha après, producte de la co-responsabilitat atorgada, a treballar en equip de forma cooperativa. Entenem que és una oportunitat immillorable per al foment de l'emprenedoria.

A nivell organitzatiu emergeixen resultants com:

- El professorat i les entitats involucrades han trobat un model de gestió i organització que els ha permès conèixer i treballar entorn als vertaders interessos i necessitats legítimes dels afectats.
- El nou model de gestió ètica ha contribuït a reforçar la sostenibilitat del projecte.
- La universitat Jaume I ha donat una resposta clara i argumentada a la seva RSU des de la perspectiva docent.
- S'ha establert un sistema de comunicació que ha aportat majors quotes de confiança, transparència, legitimitat i capacitat de retroalimentació del projecte.

A nivell del servei ofert tenim:

- Els receptors veuen millorada la qualitat del seu servei.
- El servei ofert s'ajusta així molt més a les vertaderes necessitats i interessos dels involucrats.

En definitiva, com a conclusions generals destaquen:

- Reforç de les relacions entre la universitat i les entitats socials involucrades al procés.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Millora del procés d'ensenyament-aprenentatge en termes de significativitat de l'aprenentatge, desenvolupament de la co-responsabilitat i d'un caràcter més autònom, foment de l'emprenedoria social, treball en equip, etc.
- Millora del servei social ofert pel projecte d'APS, ja que la innovació ha permès indagar i detectar amb major profunditat les necessitats i interessos dels grups implicats.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bolívar, A. (2008). Competencias básicas y ciudadanía. *Caleidoscopio, revista de contenidos educativos del CEP de Jaén, núm. 1, abril de 2008*.
- Chiva, O., Gil, J. y Hernando, C. (2014). Innovación metodológica en la universidad. Aprendizaje-servicio en la didáctica de la expresión corporal y los juegos motrices. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, 44, 41-48.
- Esteban, F. (2004). *Excelentes profesionales y comprometidos ciudadanos. Un cambio de mirada desde la universidad*. Bilbao: Desclée de Brouwer.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management. A Stakeholder Aproach*. Toronto: Pitman.
- Gaete, R. (2012). *Responsabilidad social universitaria: una nueva mirada a la relación de la Universidad con la sociedad desde la perspectiva de las partes interesadas. Un estudio de caso*. Tesis doctoral. Universidad de Valladolid. España. Recuperada en juliol de 2013 en: <http://evadoc.uva.es/handle/10324/923>
- García, R., Gozálviz, V., Vázquez, V. Y Escámez, J. (2010). *Repensando la Educación: cuestiones y debates para el siglo XXI*. Valencia: Brief Ediciones S.L.
- García, R., Escámez, J., Martínez, M. y Martínez MJ. (2008). Aprendizaje de Ciudadanía y Educación Superior. En: *Educación y Ciudadanía*. Anroart Ediciones, S.L. Las Palmas de Gran Canaria, 2008.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- Gil, J. (2012) *El aprendizaje-servicio en la enseñanza superior: una aplicación en el ámbito de la educación física*. Tesis doctoral. Recuperada en juliol de 2013 en <http://www.tdx.cat/handle/10803/86937>
- Gil, J., Chiva, O. y Martí, M. (2013). La adquisición de la competencia social y ciudadana en la universidad mediante el Aprendizaje-Servicio: Un estudio cuantitativo y cualitativo en el ámbito de la Educación Física. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social (RIEJS)*, 2(2), 89-108.
- Gil, J., Chiva, O. y Martí, M. (2014). El aprendizaje de contenidos de Educación Física en la universidad mediante aprendizaje-servicio. Un estudio cuantitativo y cualitativo. *Tándem. Didáctica de la Educación Física*, 44, 15-25.
- González-Esteban, E. y García-Marzá, D. (2006). La Responsabilidad Social Empresarial (RSE) en Europa: la apuesta por un nuevo modelo de empresa. Una revisión crítica desde la ética empresarial. *Recerca.Revista de pensament i anàlisi*, 6, 157-170.
- González-Esteban, E. (2012). El modelo de empresa plural desde el enfoque de los stakeholders. *Debats*, 116, 71-80.
- Martínez, M. (2008). *Aprendizaje servicio y responsabilidad social de las universidades*. Barcelona: ICE m, Octaedro.
- Morin, E. (2004). *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Barcelona: Paidós.
- Puig, J. M., Batlle, R., Bosch, C. y Palos, J. (2007). *Aprendizaje servicio. Educar para la ciudadanía*. Barcelona: Ministerio de Educación y Ciencia, Octaedro